

O PERSPECTIVĂ ACTUALIZATĂ ASUPRA PRINCIPIILOR EXPERTIZEI PSIHOLOGICE JUDICIARE

Mihai ȘLEAHTIȚCHI, doctor habilitat în psihologie,
doctor în pedagogie, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

***Abstract.** Any forensic psychological expertise, regardless of its nature and degree of complexity, must be based on the observance of certain principles, on fundamental ideas that should be at the core of the professional conduct norms of those entrusted with the mission of organizing and conducting such an expertise. Whether viewed from the perspective of legal provisions related to forensic expertise or from the standpoint of the ethical codes of the psychology profession, or even when approached from both perspectives simultaneously, the principles considered constitute, de facto, the necessary source for implementing an efficient model of ethico-professional decision-making, a model that involves at least eight stages: (i) problem identification, (ii) determination of the ethical and legal expressions determined by context and circumstances, (iii) identification and implementation of ethical and legal resources, (iv) reevaluation of personal beliefs and values, (v) designing ways to solve the identified problem, (vi) projecting the consequences (positive/negative) that the methods of solving the identified problem could generate, (vii) designing and implementing the strategy and techniques for conducting forensic psychological expertise, and (viii) evaluating the results of forensic psychological expertise.*

***Keywords:** forensic expertise, forensic psychological expertise, the principles of forensic psychological expertise.*

În sursele de specialitate [1], principiile expertizei psihologice judiciare sunt prezentate în calitate de elemente primordiale sau – altfel spus – de idei fundamentale pe care trebuie să se întemeieze normele de conduită profesională ale respectivei categorii de psihologi. Or, după cum s-a constatat nu o singură dată, antrenarea acestora din urmă în activități legate de evaluarea

psihologică specializată a persoanelor angrenate în demersul judiciar (la cererea instanței judecătorești sau a părților) comportă numeroase riscuri de ordin etic. Acest fapt, bunăoară, își găsește expresie în numărul relativ mare de contestații în care se atrage atenția asupra erorilor deontologice comise de psihologii experți sau în tendința nefondată a acestora de „a se da cu părerea” pe subiecte care nu se regăsesc în aria lor de competențe [2]. Este de la sine înțeles, așadar, că, pentru a reduce la minimum riscurile pe care le comportă activitățile desfășurate pe dimensiunea expertizei psihologice judiciare, este imperios necesar să fie luate în considerare anumite principii sau – în termenii lui Stephen R. Covey - anumite „ghidaje cu statut de legi naturale” care în niciun fel nu pot fi încălcate.

Care sunt aceste principii?

Cum noțiunea de expertiză psihologică judiciară nu are o „acoperire” legislativă specială, ea reprezentând o parte componentă a unei noțiuni mai largi, care poartă numele de expertiză judiciară și care are acoperirea legislativă necesară [3], principiile avute în vedere se regăsesc, în mod evident, în acele documente juridice reglatoare care „pun preț” pe noțiunea mai largă, adică pe noțiunea de expertiză judiciară [4].

Examinând documentele juridice la care facem trimitere, obținem posibilitatea de a constata că expertiza psihologică judiciară, ca una din formele particulare ale expertizei judiciare, trebuie să se desfășoare în conformitate cu principiile **legalității, respectării drepturilor și libertăților persoanei, independenței expertului, obiectivității și plenitudinii cercetărilor, confidențialității, imparțialității și echității.**

Potrivit **principiului legalității**, psihologul - expert judiciar este obligat să acționeze în strictă conformitate cu legile care reglementează domeniul activității de expertiză judiciară și să aplice corect dispozițiile actelor legislative și normative la formularea concluziilor sale.

Respectarea **principiului respectării drepturilor și libertăților persoanei** ar însemna următoarele:

- la efectuarea expertizei psihologice judiciare este asigurată respectarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei;
- expertizele psihologice judiciare care necesită limitarea temporară a libertății sau a inviolabilității persoanei se realizează doar în temeiurile și conform procedurii stabilite de legislație;
- orice persoană care se consideră lezată în drepturile și libertățile sale prin acțiunile psihologului - expert judiciar sau ale instituției publice/biroului (individual & asociat) de expertiză psihologică judiciară are dreptul să se adreseze în instanța de judecată în modul stabilit de legislația de procedură.

Esența **principiului independenței expertului** se rezumă la următoarele:

- psihologul - expert judiciar este independent față de ordonatorul expertizei psihologice judiciare, față de părțile din procesul judiciar, precum și față de alte persoane interesate de rezultatul expertizei psihologice judiciare;
- activitatea de expertiză psihologică judiciară se desfășoară fără nicio imixtiune;
- exercitarea de presiuni asupra psihologului - expert judiciar în timpul desfășurării activităților de expertizare cu scopul de a influența rezultatele acestora este inadmisibilă și atrage după sine răspundere juridică conform legii.

În conformitate cu **principiul obiectivității și plenitudinii cercetărilor**, psihologul – expert judiciar trebuie să-și desfășoare activitatea în mod corect, efectuând cercetările cu privire la obiectele expertizei în baza unor aprecieri obiective, aplicând realizările moderne ale științelor din domeniu și alegând, în măsura necesară, metodele adecvate de cercetare pentru identificarea răspunsurilor la întrebările/problemele înaintate.

Natura **principiului păstrării secretului profesional** se reduce la următoarele:

- informațiile, faptele și documentele de care psihologul expert judiciar a luat cunoștință și pe care le deține ca urmare a exercitării atribuțiilor sale în vederea efectuării expertizei psihologice judiciare nu pot fi divulgate și nu pot fi utilizate în interes personal ori în interesul unui terț;

- divulgarea informațiilor, faptelor și a documentelor de care psihologul expert judiciar a luat cunoștință și pe care le deține ca urmare a exercitării atribuțiilor sale în vederea efectuării expertizei psihologice judiciare se face doar cu autorizarea corespunzătoare a ordonatorului expertizei psihologice judiciare, cu excepția situațiilor în care există un drept sau o obligație legală ori profesională care impune dezvăluirea acestora.

Și, în sfârșit, în acord cu **principiul imparțialității și echității**, psihologul – expert judiciar este obligat să acționeze imparțial, corect și nediscriminatoriu și să nu admită afectarea obiectivității sale ca urmare a unor conflicte de interese, a unor influențe de natură politică, rasială, etnică, socială sau a oricărui alți factori care pot influența rezultatele expertizei psihologice judiciare efectuate.

În opinia mai multor specialiști, principiile expertizei psihologice judiciare trebuie să consune, în mod necesar, cu principiile care se regăsesc în *Codul deontologic al profesiei de psiholog*. Or, spun ei, Codul deontologic al profesiei de psiholog - indiferent de țara în care a fost elaborat și, respectiv, aprobat - *reflectă* dispozițiile *Declarației Universale a Drepturilor Omului*. Mai mult, în condițiile spațiului european, documentul în cauză respectă prevederile care se regăsesc în *Valorile comune profesiilor liberale în Uniunea Europeană*, document aprobat de către Consiliul European al Profesiilor Liberale – *CEPLIS*. De asemenea, *Codul deontologic al profesiei de psiholog* este în acord cu principiile etice minime elaborate de către *EFPA* - Federația Europeană a Asociațiilor Psihologilor. Pe un asemenea fundal, evaluarea psihologică este văzută ca o evaluare benefică oamenilor, fiind necesară și utilă în cunoașterea, aprecierea și asigurarea sănătății mintale a acestora și, totodată, pentru stabilirea limitelor și condițiilor intervenției psihologice. Esențialmente, *Codul deontologic al profesiei de psiholog* reprezintă un act administrativ cu caracter normativ, unic și general, care reglementează normele generale de deontologie și de disciplină, aplicabile în exercitarea profesiei de psiholog. El cuprinde valorile și standardele profesionale raportate la exigențele morale ale profesiei de psiholog – *principii deontologice*, exprimate prin *reguli de conduită profesională* cu caracter obligatoriu sau cu valoare de recomandare.

Cum procedează, bunăoară, Sv. Rusnac, o cercetătoare consacrată din Republica Moldova, autoarea unor lucrări de referință în domeniul expertizei psihologice judiciare? Propunându-și să scoată în profil principiile tipului vizat de expertiză, ea pornește de la premisa că acest lucru poate fi făcut în baza unei „analize centrate pe codurile etice ale psihologilor din alte țări” [5]. Deoarece, după cum constată autoarea citată, în Republica Moldova nu este adoptat deocamdată un Cod de etică profesională a psihologilor, este imperios necesar să se țină cont de experiențele acumulate în țările vecine, dar mai ales de de ceea ce se regăsește în Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică din România [6]. Care sunt, așadar, principiile care, regăsindu-se în Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică din România, se pot prezenta în varianta unor reguli de natură etică valabile și în cazul activităților organizate și desfășurate la inițiativa psihologilor – experți judiciari? În fond, consideră Sv. Rusnac [7], pot fi luate în calcul opt principii de acest gen:

- mai întâi de toate, este vorba despre **principiul competenței, specializării și integrității profesionale** (în conformitate cu care:
 - I. profesia de psiholog se exercită în baza atestatului de liberă practică, potrivit treptelor de specializare și specialităților profesionale, atestate de către Colegiul Psihologilor, raportate la competențele profesionale reglementate;
 - II. profesia de psiholog se exercită prin una dintre formele de exercitare ale profesiei de psiholog, înregistrate în Registrul unic al psihologilor cu drept de liberă practică din România,
 - III. psihologii acționează profesional și reprezintă corpul profesional al psihologilor cu respect, demnitate și onestitate;
 - IV. între psihologi și beneficiarii serviciilor psihologice relațiile sunt bazate pe onestitate, probitate și spirit de dreptate, astfel încrederea nu este pusă sub semnul îndoielii și

- V. psihologii nu pot utiliza metodele și tehnicile de evaluare și asistență psihologică ca instrument de represiune politică și socială. De asemenea, este interzisă utilizarea oamenilor în calitate de subiecți de experimentare, fără acordul prealabil scris al acestora);
- în al doilea rând, se are în vedere **principiul responsabilității științifice și profesionale** (în conformitate cu care:
 - I. psihologii au obligația să se asigure că metodele și tehnicile de evaluare și asistență psihologică pe care le utilizează sunt adecvate obiectivelor serviciilor psihologice ce urmează să le presteze către beneficiari;
 - II. psihologii au obligația să utilizeze metodele și tehnicile de evaluare și asistență psihologică potrivit instrucțiunilor de utilizare puse la dispoziție de către producător sau distribuitor, cu avizul Colegiului, astfel încât să nu pună în pericol viața, precum și integritatea fizică și psihică a beneficiarilor;
 - III. psihologii au obligația să se asigure ca metodele și tehnicile de evaluare și asistență psihologică standardizate care urmează să fie utilizate în activitatea profesională sunt avizate de către Comitetul Director al Colegiului de Psihologi;
 - IV. psihologii care utilizează în activitatea profesională metode și tehnici de evaluare și asistență psihologică nestandardizate, sunt obligați să informeze și să obțină consimțământul prealabil al beneficiarului direct;
 - V. metodele și tehnicile de evaluare psihologică nestandardizate și nevalidate nu pot fi utilizate pentru psihodiagnoza care conține clasificări și ierarhizări de orice formă sau care pot aduce atingere imaginii persoanei și pentru specialitățile în care standardul de calitate prevede obligația utilizării metodelor și tehnicilor standardizate, psihologii pot utiliza în activitatea profesională o probă nestandardizată, în scopul validării acesteia) ;
 - în al treilea rând, accentul cade pe **principiul independenței, nediscriminării și imparțialității profesionale** (în conformitate cu care:
 - I. complexitatea îndatoririlor care îi revin psihologului impune din partea acestuia o independență deplină, liberă de orice presiune, îndeosebi de cea derivată din propriile sale interese sau datorată influențelor externe;
 - II. psihologul trebuie să evite orice prejudiciere a independenței sale și să vegheze pentru a nu neglija etica/deontologia sa profesională din dorința de a crea o situație comodă unor beneficiari ai serviciilor sale sau chiar terților;
 - III. independența profesională este necesară atât în activitatea psihologilor, cât și a beneficiarului serviciilor sale, iar evaluarea sau intervenția psihologică efectuată de către psiholog beneficiarului serviciilor sale nu este valabilă atunci când ea este realizată din interes personal ori sub efectul unei presiuni externe și
 - IV. activitățile psihologice pot fi realizate și în echipe profesionale, în care activitatea și decizia profesională este unică și colectivă. În această situație, psihologii vor formula un psihodiagnostic general comun. În cazul în care nu se poate formula o concluzie unitară se va solicita o altă opinie de specialitate);
 - în al patrulea rând, este vorba despre **principiul asigurării demnității, al respectului și al primordialității interesului pentru ființele umane** (în conformitate cu care:
 - I. psihologul acționează întotdeauna pentru oameni și în interesul acestora, valoarea socio-economică a activității de psiholog fiind recunoscută prin lege;
 - II. psihologul este obligat să manifeste preocupare, empatie, respect și înțelegere față de beneficiari și față de problemele acestora, acționând întotdeauna fără manifestări de autoritate și fără să exploateze situația beneficiarului serviciilor psihologice;
 - III. psihologul prestează serviciile psihologice nediscriminatoriu, indiferent de situația socio-economică, politică, religioasă, rasială, etnică, sexuală, culturală, de vârstă, sau de altă natură a beneficiarului/persoanei care solicită prestarea serviciilor psihologice;
 - IV. psihologul respectă în același timp valori umanitare, determinate însă și de natura profesiei sale, astfel încât acesta trebuie să aibă în vedere, întotdeauna, asigurarea respectului și

- demnității umane, acționând pentru ameliorarea afecțiunilor de ordin psihologic, precum și pentru evitarea sau eliminarea efectelor unor evenimente tragice din viața oamenilor;
- V. psihologul are în vedere întotdeauna interesul superior al copilului minor, serviciile psihologice sunt parte componentă a serviciilor de sănătate, acestea fiind benefice copilului minor în procesul său de dezvoltare psihică;
- VI. ca membru al societății, psihologul acționează întotdeauna pentru soluționarea problemelor sociale, intervenind în limita posibilităților și competențelor sale, precum și a condițiilor în care acestea se manifestă, în vederea soluționării sau ameliorării lor și
- VII. în toate deciziile profesionale cu caracter psihologic, psihologul trebuie să se asigure că interesul și binele ființei umane prevalează interesului societății ori al științei);
- în al cincilea rând, merită atenție **principiul evitării conflictului de interese** (în conformitate cu care:
 - I. psihologul trebuie să evite situația în care ar putea să planeze suspiciuni în legătură cu interesul său față de un beneficiar;
 - II. psihologul trebuie să acționeze întotdeauna dintr-o singură poziție profesională, acesta nu trebuie să se prezinte ca apropiat, rudă, sfătuitor și nici ca reprezentantul sau apărătorul unuia dintre beneficiarii serviciilor psihologice și
 - III. psihologul trebuie să se abțină să colaboreze cu un beneficiar, atunci când se ivește un conflict de interese, când secretul profesional riscă să fie violat sau când independența sa riscă să fie știrbită);
 - în al șaselea rând, este important să se țină cont de **principiul confidențialității și păstrării secretului profesional** (în conformitate cu care:
 - I. prin însăși natura misiunii sale, psihologul este depozitarul secretelor beneficiarului serviciilor psihologice și destinatarul informațiilor sale de natură confidențială;
 - II. fără o garanție a confidențialității, încrederea în profesia de psiholog și în activitatea psihologului nu pot exista;
 - III. obligația psihologului cu privire la secretul profesional servește atât beneficiarului serviciilor psihologice cât și psihologului;
 - IV. obligația psihologului cu privire la confidențialitatea și secretul profesional nu este limitată în timp;
 - V. confidențialitatea și secretul profesional sunt recunoscute ca fiind deopotrivă, drepturi și îndatoriri fundamentale ale psihologului și
 - VI. psihologul nu poate fi obligat de către angajator sau de către o altă persoană neautorizată să comunice datele confidențiale sau secretul profesional, cu excepția prevederilor exprese ale legii, la solicitarea instanței de judecată) ;
 - în al șaptelea rând, trebuie avut în vedere **principiul informării și obținerii consimțământului prealabil** în conformitate cu care :
 - I. serviciile psihologice furnizate de către psihologi sunt necesare și utile oricărei persoane, în funcție de nevoile fiecăreia, acestea însă se realizează în anumite condiții, cu o anumită metodologie specifică, prezentând uneori în funcție de beneficiar anumite particularități și riscuri, despre care psihologul are obligația de a informa beneficiarul;
 - II. accesul la serviciile psihologice este liber, însă condițiile, scopul, durata, procedurile și metodele utilizate, riscurile, beneficiile, limitele confidențialității actului psihologic, precum și dreptul beneficiarului de a întrerupe sau de a se retrage oricând din sedința psihologică, trebuie să fie cunoscute de către acesta înainte de prestarea serviciilor;
 - III. nicio evaluare/intervenție psihologică nu se poate efectua decât după ce beneficiarul direct și-a dat în scris consimțământul prealabil, liber și în cunoștință de cauză;
 - IV. dispozițiile privind retragerea consimțământului sunt valabile și în ceea ce privește consimțământul exprimat, în condițiile legii, de către altă persoană sau instituție, decât beneficiarul direct al evaluării/intervenției psihologice;
 - V. atunci când, din cauza unei situații de urgență, nu se poate obține consimțământul prealabil scris al beneficiarului, se va putea proceda imediat la orice evaluare/intervenție

- psihologică indispensabilă din punct de vedere psihologic și al stării de sănătate, în interesul beneficiarului;
- VI. atunci când, potrivit legii, din cauza unei boli psihice sau unei alte cauze, beneficiarul direct nu are capacitatea de a consimți la o evaluare/intervenție psihologică, aceasta nu se poate efectua fără acordul reprezentantului său legal ori fără autorizarea unei autorități sau a unei persoane desemnate prin lege, ori a unei instanțe de judecată;
 - VII. în cazul în care beneficiarul direct al serviciilor psihologice este un copil minor sau o altă persoană aflată sub tutelă, psihologul este obligat să obțină acordul și consimțământul pentru evaluarea sau asistența psihologică, de la cel puțin unul dintre reprezentanții legali ai acestora;
 - VIII. evaluarea psihologică a copilului minor nu poate fi împiedicată în niciun fel de către reprezentanții legali ai acestuia, dacă aceasta este necesară pentru evaluarea stării de sănătate a copilului, în interesul superior al acestuia;
 - IX. în cazul situațiilor de urgență, pentru a realiza o *evaluare sau o intervenție psihologică*, reclamată de starea psihică a beneficiarului direct, precum și de alte condiții critice de mediu, psihologul poate aprecia oportunitatea obținerii acordului precum și a consimțământului prealabil al reprezentanților legali, în acest caz operând forța majoră;
 - X. în avizele sau rapoartele elaborate pe baza evaluărilor psihologice ale copilului minor sau ale persoanelor aflate sub tutelă psihologică sunt obligați să precizeze dacă acestea pot/nu pot fi utilizate de către reprezentanții legali în vederea obținerii unor drepturi personale, inclusiv pentru încredințarea minorului, rezultatele/recomandările elaborate de către psiholog neavând valoare de expertiză, fiind realizate în condiții care reclamau urgenta evaluare sau intervenție psihologică;
 - XI. evaluările/intervențiile psihologice realizate la cererea/cu aprobarea expresă a instanțelor de judecată, au caracter obligatoriu, psihologul fiind absolvit de orice responsabilitate cu privire la nerespectarea condițiilor de obținere a acordului din partea beneficiarului direct sau a reprezentanților legali ai copilului minor;
 - XII. psihologul, în funcție de vârsta și gradul de maturitate al beneficiarului minor, în situații de urgență și numai strict în interesul superior al copilului minor, luând în considerare solicitarea acestuia, poate realiza evaluarea psihologică fără acordul reprezentanților săi legali, cu condiția anunțării de îndată a acestora sau a autorității tutelare și
 - XIII. în cazul în care evaluarea psihologică a copilului minor a fost realizată numai în prezența unui singur părinte, psihologul este obligat să menționeze în raportul eliberat, imposibilitatea evaluării psihologice a relației acestuia cu celălalt părinte);
 - în al optulea rând, este vorba despre **principiul dreptului beneficiarului la o a doua opinie în specialitate** (în conformitate cu care:
 - I. în toate situațiile, psihologul va respecta dreptul beneficiarului direct de a obține o a doua opinie de specialitate;
 - II. în cazul în care beneficiarul dorește să efectueze o altă examinare psihologică, psihologul examinator inițial poate să efectueze reexaminarea, după cel puțin 72 de ore de la efectuarea examinării psihologice inițiale;
 - III. în cazul în care beneficiarul este nemulțumit de concluziile examinării psihologice inițiale și dorește o a doua opinie de specialitate, aceasta va putea fi realizată de către un alt psiholog, după cel puțin 72 de ore de la examinarea psihologică inițială și
 - IV. în cazul constatării riscului de adicție, prezent în cazul beneficiarului, psihologul care efectuează reexaminarea sau psihologul căruia i s-a solicitat cea de a doua opinie de specialitate, solicită beneficiarului direct să prezinte dovada realizării unui consult medical de specialitate, iar în cazul în care se confirmă adicția să prezinte dovada că se află în îngrijire de specialitate).

Deși provin dintr-un document cu un vădit caracter general, toate aceste opt principii, afirmă Sv, Rusnac [8], consună perfect cu ceea ce poartă numele de expertiză psihologică judiciară sau – mai exact – cu ceea ce reprezintă normele de organizare și desfășurare ale tipului

vizat de expertiză. De exemplu, **principiul competenței, specializării și integrității profesionale** (care se regăsește în *Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică*) își găsește o vie oglindire în **principiul obiectivității și plenitudinii cercetărilor** (care se regăsește în *Legea Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar*). Același lucru – ca să mai oferim un exemplu - poate fi observat și în cazul **principiului confidențialității și păstrării secretului profesional** care (fiind ancorat în *Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică*) are conexiuni directe cu **principiul păstrării secretului profesional** (prevăzut de *Legea Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar*).

Legătura dintre principiile conținute în *Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică* și cele conținute în *Legea Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar* este atât de evidentă, menționează Sv. Rusnac [9], încât nu încapă îndoială că ei îi aparține un rol aparte în formularea punctelor de vedere cu referire la elementele care stau la baza procesului de expertiză psihologică judiciară.

În concluzie, putem aprecia că orice expertiză psihologică judiciară, indiferent de natura și gradul de complexitate pe care le comportă, trebuie să se întemeieze pe respectarea anumitor principii, a unor idei fundamentale pe care trebuie să se centreze normele de conduită profesională a celor cărora le revine misiunea de a organiza și desfășura un asemenea tip de expertiză. Fie că sunt văzute din perspectiva prevederilor legale cu referire la expertiza judiciară sau din cea a codurilor deontologice ale profesiei de psiholog, fie că sunt abordate din ambele perspective concomitent, principiile avute în vedere constituie, *de facto*, sursa necesară implementării unui model eficient de luare a deciziilor cu caracter etico-profesional, a unui model care, în viziunea specialiștilor [10], presupune parcurgerea a cel puțin opt etape:

- I. identificarea problemei,
- II. stabilirea semnificațiilor de expresie etică și juridică determinate de context și circumstanțe,
- III. identificarea și punerea în practică a resurselor etice și juridice,
- IV. reevaluarea convingerilor și valorilor personale,
- V. proiectarea modalităților de soluționare a problemei identificate,
- VI. proiectarea consecințelor (pozitive/negative) pe care le-ar putea genera modalitățile de soluționare a problemei identificate,
- VII. proiectarea și implementarea strategiei și tehnicilor de realizare a expertizei psihologice judiciare și
- VIII. evaluarea rezultatelor expertizei psihologice judiciare.

Referințe bibliografice și note:

1. Vezi, spre exemplu, Rusnac, Sv. Psihodiagnostic și expertiză psihologică în justiția penală și civilă. Suport de curs. Chișinău: S.n., 2022 (Tipografia „Print-Caro”), pp. 43-50; Мамайчук, И. И. Методологические и методические проблемы судебно-психологической экспертизы. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologicheskie-i-metodicheskie-problemy-sudebno-psihologicheskoy-ekspertizy>; Мамайчук, И. И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. СПб.: Речь, 2002; Мельник В. В., Яровенко В. В. Теоретические основы судебно-психологической экспертизы. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1990; Холопова, Е. Н. Судебно-психологическая экспертиза в уголовном судопроизводстве: дис. д-ра юрид. наук. М., 2006; Сафуанов, Ф. С. Судебно-психологическая экспертиза в уголовном процессе: научно-практич. пособие. М.: Гардарики, 1998 sau/și Сафуанов, Ф. С. Судебно-психологическая экспертиза: учебник для вузов. Москва: Издательство Юрайт, 2021 (Высшее образование).Текст: электронный.În: Образовательная платформа Юрайт [сайт]. URL: <https://urait.ru/bcode/477700>.
2. Vezi, în acest sens, Shapiro, D.L. Forensic psychological assessment: an integrative approach. Boston: Allyn & Bacon Bush, 1991; Bush, S.S. Ethical decision making in clinical

- neuropsychology. New York: Oxford University Press, 2007; Bush, S. S., Connell, M. A., Denney, R. L. Ethical practice in forensic psychology: A systematic model for decision making. In: American Psychological Association, 2006. Disponibil: <https://doi.org/10.1037/11469-000> sau/și Swanepoel, M. Ethical decision-making in forensic psychology. Koers (Online) [online]. 2010, vol.75, n.4, pp.851-872. ISSN 2304-8557.
3. La acest fapt ne-am referit deja în primul capitol al lucrării.
 4. De regulă, în sursele de specialitate, atenția cade pe **LEGEA Nr. 68** din 14-04-2016,, Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar”.Publicată : 10-06-2016, în Monitorul Oficial nr. 157-162. Modificată LP188 din 07.07.22, MO235-236/26.07.22 art.458; în vigoare 26.08.22 ; articolul 12.
 5. Rusnac, Sv. Psihodiagnostic și expertiză psihologică în justiția penală și civilă. Suport de curs. Chișinău: S.n., 2022 (Tipografia „Print-Caro”), p. 44.
 6. Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică (din 24 noiembrie 2018). Emitent: Colegiul Psihologilor din România. Publicat: Monitorul Oficial, nr.143 din 22 februarie 2019. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/211126>
 7. Rusnac, Sv. Psihodiagnostic și expertiză psihologică în justiția penală și civilă. Suport de curs. Chișinău: S.n., 2022 (Tipografia „Print-Caro”), pp. 43-50.
 8. *Ibidem*, p. 46.
 9. *Idem*.
 10. Bush, S. S., Connell, M. A., Denney, R. L. Ethical practice in forensic psychology: A systematic model for decision making. In: American Psychological Association, 2006. Disponibil: <https://doi.org/10.1037/11469-000>